

УДК 332

Є. М. Ахромкін,

к. е. н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ОБГРУНТУВАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

У статті обгрунтована класифікація регіональних ресурсів на основі визначених наукових підходів.

In the article classification of regional resources is grounded on the basis of certain scientific approaches.

Ключові слова: ресурси, регіон, класифікація, ознаки.

Keywords: resources, region, classification, signs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ресурсне забезпечення виробництва вимагає переробки великого потоку інформації про стан, рух і використання ресурсів, що визначає необхідність дослідження та їх класифікації. Дослідженню проблеми раціонального використання ресурсів та їх класифікації присвячено ряд наукових публікацій. Ця проблема розкривається в наукових роботах наступних вчених-економістів: Амоші О.І., Белопольського М.Г., Долішнього М.І., Дорогунцова С.І., Лук'янчикова Н.Н., Новічихина А., Палтеровіча С.Т., Чумаченка М.Г., Швець І.Б. та ін. Проте, не дивлячись на значну розробленість даної проблеми, вона продовжує залишатися актуальною як в теоретичному, так і в практичному відношенні. Необхідно відзначити, що немає однозначного підходу у визначенні поняття "ресурси" і їх класифікації.

У економічній літературі зустрічається досить значна кількість характеристик змісту поняття "ресурси". Аналіз підходів до визначення цього поняття показав, що до складу визначення "ресурси" здебільшого входять сім елементів: грошові кошти; засоби; цінності; запаси; можливості; джерела засобів; доходи. Найбільша кількість елементів представлена у визначенні поняття "ресурси" Грязнової А.Г., Амітана В.Н., Саркисової С.Є., Азріліяна А.Н. Грунтуючись на аналізі і узагальненні різних підходів до визначення цього поняття, ресурси можна розглядати як матеріальні і нематеріальні засоби, цінності, запаси, використання або залучення до виробничого обороту яких в сучасних технологічних і технічних умовах можуть дати прибуток або інший позитивний результат. Таким чином, ресурси за своєю суттю є основою процесів, що відбуваються в суспільстві, закономірно спрямованих на задоволення попиту та вирішення задачі підвищення рівня економічного розвитку суспільства.

Метою статті є обгрунтування класифікації регіональних ресурсів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Слід зазначити, що є велика кількість публікацій вчених-економістів з класифікації ресурсів. У цьо-

му плані загальноприйнятою вважається класифікація ресурсів на трудові, матеріальні та фінансові ресурси. Існує також значна кількість публікацій із загальної класифікації ресурсів. Наприклад, Амітан В.Н. умовно виділяє декілька видів ресурсів, зокрема трудові ресурси, матеріальні, виробничі, енергетичні та інформаційні. Проте він не виділяє критерії розподілу ресурсів. Подсолонко Е.А. говорить про первинні ресурси, маючи на увазі природні ресурси, і про виробничі ресурси, тобто, коли ресурси природи в результаті діяльності людини набувають нової форми і є проміжним продуктом між первинними природними ресурсами і предметами споживання [1].

Аналіз показує, що більшість авторів не ставлять питання систематизації ресурсів, а оперують ними тільки в межах певних елементів дослідження. Значна частина досліджень, які найбільш стосуються характеристики ресурсів, присвячені сутності ресурсів не тільки з позиції їх наявності й можливості використання, а і з позиції доцільності їх застосування, корисності, обмеженості і тому подібне. Носов С.С., розглядаючи ресурси як все те, що використовується для виробництва і реалізації товарів і послуг, підрозділяє їх на людські ресурси — це праця і підприємницька здатність, а також на матеріальні ресурси — це земля (природні блага: нафта, вугілля, газ, золото, тощо) і капітал (вироблені працею блага: верстати, машини, устаткування, будівлі, споруди, тощо). Введенський Б.А. виділяє дві групи ресурсів: економічні, де розрізняє матеріальні, трудові, фінансові; друга група — природні ресурси. Про економічні ресурси говорить і Пісаревський І.М., відзначаючи, що гармонійне поєднання використання економічних ресурсів є головним елементом життєдіяльності системи виробничого планування [2].

Слід зазначити, що за ознакою використання ресурси методологічно підрозділяють за наступним цільовим призначенням: загальні, інфраструктурні, міжгалузеві, галузеві, регіональні, унікальні. Необхідно зазначити, що регіональні ресурси мають економічну значущість в рамках даного територіально-виробничого комплексу. Вони включають природні, трудові, інфраструктурні, матеріальні та інші ресурси. В зв'язку з цим регіо-

Таблиця 1. Основні ознаки класифікації ресурсів [11]

Ознака класифікації	Групування ресурсів
Походження	Базові, похідні, первинні, вторинні
Видовий склад	Природні, трудові, матеріальні, фінансові, інфраструктурні, інформаційні, інтелектуальні, рекреаційні
Рівень господарського значення	Народного господарства, галузеві, регіональні, місцеві, підприємств
Можливість залучення до економіки	Прогнозні, потенційні
Умови добичі	Легковидобувні, важковидобувні, невидобувні
Стратегічна значущість	Стратегічні, експортні, внутрішні
Обмеженість	Абсолютна, відносна, вичерпані (поновлювані, непоновлювані, частково поновлювані), невичерпні
Замінюваність	Замінювані, незамінювані
Види використання	Однозначне, комплексне, таке, що конкурує
Економічні сфери використання	Виробнича, невиробнича

нальні ресурси як певна їх сукупність потребують цілеспрямованого формування. Велике місце в системі регіональних ресурсів займають матеріальні ресурси. Сюди відносяться так звані місцеві джерела сировини (будівельні матеріали, паливо місцевого значення тощо). Також особливу важливу роль грають вторинні (нетранспортбельні) ресурси, що утворюються як відходи функціонування виробничо-територіальних комплексів. Важливим у сучасних умовах є розподіл матеріальних ресурсів на первинні та вторинні. Ряд економістів розглядають рекреаційні й кліматичні ресурси [3—6].

Через загострення проблеми раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, останнім часом набула широкого визнання класифікація за ознакою вичерпаності природних ресурсів, яку називають екологічною класифікацією. Розробляються також інші класифікації природних ресурсів, що відображають специфіку їх природних властивостей і напрямків господарського використання. Відповідно до класифікації запасів і ресурсів корисних копалини вони діляться на 3 групи: балансові — запаси, які на момент оцінки відповідно до техніко-економічних розрахунків можна економічно ефективно здобувати і використовувати; умовно-балансові — запаси, ефективність здобуття і використання яких на момент оцінки не може бути однозначно визначена, а також запаси, які відповідають вимогам балансових запасів, проте з різних причин не можуть бути використані на момент оцінки; позабалансові — запаси, здобуття і використання яких на момент оцінки є економічно доцільними, проте в майбутньому вони можуть стати об'єктами промислового значення. Балансові запаси поділяються на важковидобувні і дотаційні [7]. Таким чином, питання класифікації природних ресурсів мають істотне значення для їх вивчення, визначення принципів оцінки, обліку і ефективності використання.

Окремі автори останнім часом розглядають як окремий специфічний вид ресурсів — територію. В цьому відношенні в науковій літературі використовується поняття "територіальні ресурси". Територію розглядають як поле взаємодії суспільно-природних компонентів, включно з її транспортно-географічним положенням, а ресурси території поділяють на природні, трудові, виробничі, наукові, інтелектуальні, інформаційні [8—10].

Використання різних класифікацій — природної, економічної, екологічної — дозволяє виявити можливості господарського використання природних ресурсів, їх замінюваність, зробити висновки про різноманіття регіональних ресурсів. Дослідження показали, що існує значна кількість ознак, за якими здійснюються класифікації матеріальних, природних, трудових, фінансових, інформаційних, інтелектуальних та інших ресурсів, проте можна виділити основні ознаки класифікації для всіх видів ресурсів. У результаті аналізу різних підходів до ознак класифікації систематизовані основні ознаки класифікації, за якими можна виділити групи ресурсів (табл. 1).

Практичного інтересу в сучасних умовах набуває класифікація ресурсів за стратегічною значущістю. Так, наприклад, можна виділити ресурси, що мають стратегічне значення, торгівля якими може вести до підриву оборонної потужності держави. Можна виділити ресурси, що мають широке експортне значення і що забезпечують основний потік валютних надходжень, і ресурси внутрішнього ринку, що мають широке розповсюдження в регіонах (наприклад, будівельні).

У економічній теорії широко розкривається принцип обмеженості ресурсів, оскільки наявні в природі й суспільстві ресурси обмежені за обсягом і часто недостатньо придатні за якісним складом. Суть принципу обмеженості ресурсів полягає в тому, що частина з них існувала й існуватиме завжди, частина створюється самою людиною, тому для класифікації важливе значення має ознака відтворюваності і невідтворюваності ресурсів, вичерпаності і невичерпаності. Невідтворювані ресурси, такі як корисні копалини, тварини, рослини, знаходяться в природі в обмеженій кількості і мають межі використання. Нераціональне, споживче ставлення до невідтворюваних ресурсів веде до їх скорочення або повного зникнення. Обмеженість матеріальних ресурсів (машини, устаткування) пояснюється тим, що вони також можуть бути вироблені в обмеженій кількості, оскільки межа їх виробництва залежить від техно-

логії, що існує на даний момент, рівня розвитку науки і техніки, а також часу [12].

У свою чергу, є обмеження і у фінансових, трудових ресурсах. Економісти [13—17] розрізняють також абсолютну обмеженість ресурсів і відносну. Абсолютна означає неможливість задовольнити всі потреби людства за допомогою всього обсягу ресурсів, яким воно оперує. Але, якщо розглядати потреби не всього суспільства, а його окремих груп (міста, регіону, сім'ї) або просто окремі ресурси, то вони здаватимуться безмежними, що економісти розглядають як відносну обмеженість. Розуміння обмеженості ресурсів важливе для пояснення того, чому сучасне виробництво не здатне розширити свої можливості відносно обсягів випуску товарів або чому це розширення має об'єктивні межі. Слід зазначити, що абсолютна обмеженість в основному характерна для природних і трудових ресурсів, відносна — для матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дістала подальшого розвитку класифікація ресурсів регіону шляхом її поглиблення за ознаками (територіальна приналежність, види ресурсів, їх обмеженість та рівень управління ними), що сприяє обґрунтованому визначенню рівня забезпеченості ресурсами потреб регіонального господарського комплексу та розробки відповідних заходів з підвищення ефективності їх використання, яка від існуючих класифікацій відрізняється тим, що запропонований методичний підхід ґрунтується на обліку територіальної ознаки, яка є важливим чинником, що визначає наявність видів і обсягів ресурсів, а також запропонований систематизований підхід за видовим складом ресурсів. Важливим для економіки регіону є також визначення стратегічної значущості природних ресурсів.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З урахуванням основних ознак, що визначають походження, видовий склад, рівень господарського значення, можливість залучення до економічної діяльності, стратегічну значущість, обмеженість, економічну сферу використання ресурсів, у схемі приділено основну увагу класифікації природних і матеріальних ресурсів як основи розвитку виробничо-господарського комплексу регіону. Доцільно враховувати, що в основі детальнішої класифікації повинно лежати розділення ресурсів за ознакою безпосереднього використання в основних секторах матеріального виробництва і в невиробничій сфері. Виходячи з господарського призначення продукції названих крупних галузей і їх місця в системі відтворення, можлива подальша поглиблена класифікація.

Література:

1. Подсолонко Е.А. Реструктуризация региональной экономики: науч. изд. / Е.А. Подсолонко. — Киев: ЦУД, 2003. — 424 с.
2. Писаревський І.М. Підвищення ефектив-

ності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів / І.М. Писаревський // Фінанси України. — 2005. — № 10. — С. 91—100.

3. Благодарный А.И. Ресурсы и управление в условиях трансформации общества / А.И. Благодарный, Н.А. Попов // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий: сб. науч. тр. — Донецк: ООО "Юго-Восток, ЛТД", 2003. — 434 с.

4. Бутко М.П. Регіональне управління: інноваційний підхід: навч. посіб. / М.П. Бутко — К.: Знання України, 2006. — 560 с.

5. Глушкова В.Г. Экономика природопользования: учеб. пособ. / В.Г. Глушкова, С.В. Макар. — М.: Гардарики, 2003. — 448 с.

6. Єфремов О.С. Методологічні аспекти досягнення соціально-економічної са-модостатності регіону: монографія / О.С. Єфремов, В.М. Тихонов, М.І. Попов та ін. — Луганськ: СНУ ім.В. Даля, 2002. — 156 с.

7. Заблудская И.В. Обеспечение ресурсосберегающей деятельности на региональном уровне / И.В. Заблудская, Г.Н. Маслова, А.В. Медяник, Е.Н. Ковтунова, Е.В. Сутягина. — Луганск: Ноулидж, 2010. — 121 с.

8. Клияненко Б.Т. Экономико-организационные методы предотвращения потерь в промышленности / Б.Т. Клияненко. — Київ: Наук. думка, 1991. — 124 с.

9. Конищева Н.И. Ресурсосбережение: эколого-экономический аспект / [Н.И. Конищева, Н.А. Кушнирович, А.А. Рожкова, Р.И. Безверхова]. — К.: Наукова думка, 1992. — 212 с.

10. Кролли О.А. Материально-техническое снабжение: ресурсосберегающая деятельность / О.А. Кролли. — М.: Экономика, 1988. — 207 с.

11. Крайнов І.П. Інноваційні механізми зменшення ризику в сфері поводження з відходами виробництва і споживання / І.П. Крайнов, М.С. Новохацька // Екологічний вісник. — 2007. — № 2. — С. 20—22.

12. Невельов А.М. Экономика ресурсосбережения / А.М. Невельов. — К.: Наукова думка, 1987. — 248 с.

13. Одесс В.И. Вторичные ресурсы: хозяйственный механизм использования. — М.: Экономика, 1988. — 159 с.

14. Оксанич А.Э. Экономические проблемы ресурсосбережения / А.Э. Оксанич. — К.: Наук. думка, 1990. — 89 с.

15. Харазішвілі Ю. Ресурсний потенціал і тіньова економіка регіонів України / Ю. Харазішвілі // Банківська справа. — 2006. — № 4. — С. 67—78.

16. Хвесик М.А. Економіко-правове регулювання природокористування: монографія / М.А. Хвесик, А.М. Горбач, Ю.П. Кулаковський. — К.: Кондор, 2004. — 524 с.

17. Шелегеда Б.Г. Энергосбережение, как источник энергии в постиндустриальной экономике / Б.Г. Шелегеда, А.В. Кравцова // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий: материалы 3 международной науч.-практич. конф., Донецк, 2003 г. / ИЭПИ НАН Украины. — Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. — С. 204—210.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2011 р.